

Mintafeladatsor

Szövegértés

A KEZELÉSI MÓDOK RÖVID TÖRTÉNETE

Lógásért lógás

Akit a 16. századi Nyugat-Európában több alkalommal is dologtalanságon kaptak, az könnyen a bitófán végezhetette. A munkanélküliség kezelése a következő századokban némileg finomodott. Mark Twain Koldus és királyfi című regényének romantikus főhősével ellentétben a valódi VI. Edvárd angol király korántsem volt a szegények barátja. Már uralkodása első esztendejében, 1547-ben elrendelte, hogy minden olyan személy, aki nem rendelkezik megélhetési forrásokkal, mégis három napja nem dolgozik, annak a „derék polgárnak” a rabszolgájává váljék, aki a dologtalanságért feljelentette. Újdonsült „munkaadója” a törvény szerint kenyérrel, vízzel, gyenge levesekkel és húshulladékkal táplálhatta az elítéltet, emellett megláncolhatta, korbáccsal verhetette, bárminemű visszataszító munkára kényszeríthette, mi több, akár bérbe is adhatta.

E rendelkezés mégis valamiféle könnyebbség lehetett a dologtalanul csellengők számára az után, hogy Edvárd apja, a feleségei lefejezéséről elhíresült VIII. Henrik tízezreket akasztatott föl és záratott börtönbe koldulás és csavargás címén. Egy 1530-ban született törvény értelmében a kolduláson kapott munkaképes férfiakat szekér végéhez kötve addig kellett korbácsolni, amíg vér nem ömlött a testükből, majd meg kellett esketni őket, hogy visszatérnek szülőhelyükre, és ott munkához látnak. Henrik uralkodásának 27. évében e törvényt tovább szigorították: másodszeri tettenérés esetén a dologtalan egyik fülét is le kellett vágni, újabb visszaesést követően pedig az illetőt ki kellett végezni. S mivel munkalehetőség nemigen adódott – főleg nem a szülőföldön, ahonnan nyilván éppen emiatt vándoroltak el az emberek –, ez a legtöbb esetben be is következett. Ez volt a munkanélküliség „végső megoldása”: a fölöslegesnek ítélt személyek – olykor tömeges – fizikai megsemmisítése.

Az ilyen „munkaügyi törvénykezés” mintaképe ugyan Anglia volt, ám a kérdés kegyetlen kezelése nem csupán a szigetország sajátja. A 16. században Nyugat-Európa-szerre véres törvényeket hoztak a csavargók ellen. S hogy közelebről kik is voltak ezek a szerencsétlenek? Többségükben az akkori „privatizáció”, a földek erőszakos kisajátítása és juhlegelővé változtatása miatt bérleményeikből kiebrudalt és földönfutóvá vált parasztok. E csavargók – bár akadtak köztük hivatásos koldusok és bűnözők is – jobbára a mai szakképzetlen munkanélküliek megfelelői voltak, akik mindent megtettek volna azért, hogy becsületes kenyérkeresethez jussanak – állítja Robert Castel francia szociológus, a téma egyik legnagyobb szakértője A szociális kérdés alakváltozásai című művében.

Angliában azután 1601-ben meghozták a szegénytörvényt, s a nincstelének gondozását – ami egyben a „munkanélküliség” kezelését is jelentette – az önkormányzati funkciókat is ellátó egyházközségek feladatává tették, ami a hírhedt, börtönszerű dologházak létrehozásával járt együtt. Itt szigorú napirend, monoton munka és imádság szabta meg a nemek szerint elkülönített „beutaltak” életét. Hatvanöt évvel később törvénybe vették az ily módon foglalkoztatottak költözködési tilalmát is, megakadályozandó a jobb módú egyházközségekbe való átszivárgást.

Forradalmi változást hozott, amikor 1795-ben a dél-angliai Spenshamlandben Berkshire megye

előjárói a nyomor hatására úgy határoztak: segélyt folyósítanak minden szegénynek, dolgozóknak és dologtalanoknak egyaránt. A „szociális juttatás” összegét a kenyér mindenkori árához igazították, s egy felnőtt férfi minden héten annyi pénzt kapott, amiből ő és családja el tudta kerülni az éhezést. Az eljárás rövid időn belül általános mintává vált egész Angliában, hatása azonban sok szempontból katasztrófálisnak bizonyult. Minthogy a megélhetéshez szükséges pénzt mindenki megkapta, meredeken hanyatlott a munkamorál, a munkaadók pedig egyre kevesebb bért fizettek, hiszen az egyházközségek automatikusan kipótolták az összeget.

Az ellentét ekkor már a liberalizmus és az emberbaráti elv között feszült. A „morális gazdaság” hívei szerint a szegények joga, hogy a gazdagok segítsenek rajtuk. A kor „reformközgazdaszai” és konzervatív-liberális gondolkodói viszont úgy látták, a természet törvényeivel ellenkezik a munkaképes emberek bárminemű segélyezése, ezért nincs szükség a megélhetéshez való jog biztosítására. Egyikük, Joseph Townsend a 19. század elején azt fejtegette, hogy az embereket kizárólag az éhség hajthatja munkára.

A brit parlament 1834-ben módosította a szegénytörvényt, megszüntetvén a speenhamlandi gyakorlatot, s kiszolgáltatóvá a dologtalan nincsteleneket a szabályozatlan piaci erőkné. Nem volt többé közsegély anélkül, hogy annak fejében a szegényeket újra dologházakba zárják – aki ebből nem kért, annak maradt a filantróp úriemberek és úriasszonyok magánjótékonyasága.

Az új helyzet a „munkavállalók” teljes kiszolgáltatottságát okozta, terjedt a gyermekmunka, nőtt a munkanélküliség. A munka utáni kóslatás miatt végleg leépült a helyi, főleg rokoni kötelékekre épülő ősi „közösségi ellátórendszer” is. Mindezt tetézte az ipari forradalomnak köszönhető gépésítés, ami még a közmunkából származó kereseti forrásokat is veszélyeztette. A szegényhivatal által foglalkoztatott londoni utcaseprők például azért veszítették el a munkájukat, mert az utcákat gépekkel kezdték tisztítani.

A szabadpiac azonban Janus-arcúnak bizonyult: engedett némi teret a „munkakényszer elleni passzív ellenállásnak”. A munkások jelentős hányada ugyanis ideje jó részében nem dolgozott. Bevett gyakorlat volt, hogy valaki három-négy napi intenzív munkával teljesítette a hetet, s utána csak akkor jelent meg újra a műhelyben, az építkezésen vagy a kikötői dokkoknál, amikor elfogyott a pénze. A „hasznosak társadalmá” viszont nem nézte jó szemmel, hogy egy nagyváros kellős közepén sokan az egyik nap dolgoznak, a másik nap nem, így az állami hivatalok részéről a 19. század vége felé egyre inkább felmerült a fegyelemre és a rendezettebb életmódra szoktatás kívánalma. Alfred Marshall, a Cambridge-i Egyetem politikai gazdaságtan professzora 1903-ban fogalmazta meg a kulcsfontosságú különbséget az alkalmi és a rendszeres munkanélküliség között. Az előbbit „jótékony versenyként”, illetve a ciklikus gazdasági válságok következményeként látta, leszögezve, hogy áldozatai nem felelősek helyzetükért. Az utóbbit viszont egyfajta betegségnek tekintette, mely olyanokat sújt, akik nem képesek vagy nem akarnak dolgozni. Marshall szerint a munkakerülőkkel szemben „jóindulatú, de szigorú fegyelmezést” kell alkalmazni. A „nevelőeszköz” pedig a bérmunkaviszony általánossá tétele.

A 19. és 20. század fordulóján egész Nyugat-Európa átvette a britektől a segélyezésre szoruló akaratlan munkanélküliség fogalmát (ez volt a modern munkanélküliség-fogalom közvetlen elődje), továbbá a „rendszeres munkanélküliek” és az „alulfoglalkoztatottak” kategóriáját. Christian Topalov francia társadalomtörténész A munkanélküliség föltalálása és a századelő szociálpolitikai című tanulmányában nem egyebet állít, mint hogy a modern értelemben vett munkanélküliség valójában állami hivatalnokok kreálmánya, amit a városi szegényekkel kapcsolatos adminisztratív ügyintézés kényszere hozott létre. *Farkas Attila Márton, HVG, 2005. június 18.*

1. A cikk egy hetilap *Szellem* elnevezésű rovatában jelent meg. Mutassa be legalább két indok alapján, hogy miért illeszthették be oda!

3 pont

2. Mi a jelentősége az írás címének? Térjen ki annak humoros jellegére és nyelvtani alapjára!

3 pont

3. Keressen rokon értelmű szavakat az alábbiakra!

5 pont

csellengő, rabszolgaság, privatizáció, bérlemény, kiebrudalt

4. Milyen logikai-tartalmi viszonyra utal az aláhúzott kötőszó az idézett mondatokban?

2 pont

„A »szociális juttatás« összegét a kenyér mindenkori árához igazították, s egy felnőtt férfi minden héten annyi pénzt kapott, amiből ő és családja el tudta kerülni az éhezést.”

„... a természet törvényeivel ellenkezik a munkaképes emberek bármilyen segélyezése, ezért nincs szükség a megélhetéshez való jog biztosítására.”

5. Mit jelent a liberalizmus mint történelmi-politikai fogalom? Fogalommagyarázatát úgy adja meg, mintha egy lexikon számára készítené!

3 pont

6. Milyen ellentétet fedez fel a liberális és konzervatív politika között abban a tekintetben, hogy mi a feladata az államnak a szegények ellátásával kapcsolatban?

2 pont

7. Az előbbi feladatban bemutatott két világnézeti alapelv melyikével ért egyet? Érveljen álláspontja mellett! Gondolatait foglalja össze 6-8 mondatban!

6 pont

8. Mi lehet az alábbi kijelentés indoka? Az ipari forradalom miként befolyásolta az akkori munkaerőpiacot? Fejtse ki gondolatait 4-5 mondatban!

4 pont

„... az ipari forradalomnak köszönhető gépesítés, ami még a közmunkákból származó kereseti forrásokat is veszélyeztette...”

9. Adjon fel egy álláshirdetést, melyben középiskolai karbantartót keres! Figyeljen a speciális formai kellékekre! A hirdetés terjedelme fél oldal legyen!

6 pont

10. Magyarázza meg, hogy mit jelent Ön szerint az alulfoglalkoztatottság, és milyen következményei lehetnek ennek!

4 pont	
--------	--

11. 1903-ban a munkanélküliség milyen két kategóriáját fogalmazták meg?

2 pont	
--------	--

Az érettségien az alábbi feladatok közül csak egyet kell megoldania.
Aláhúzással jelölje, melyik feladatot választotta!

Érvelés

Egy mű értelmezése

Összehasonlító elemzés

Érvelés

Érveljen amellet, hogy az ősz motívuma összekapcsolható a költők speciális léthelyzetével! Írásában a magyar irodalomból hozzon példákat, legalább két alkotótól várunk párhuzamokat!

Egy mű értelmezése

Márai Sándort az irodalom nagy világpolgárának tekinthetjük. Feladata az, hogy a *Halotti beszéd* című költeményen keresztül mutassa be a kozmopolita ember magányát!

Halotti beszéd

Látjátok feleim szem`tekkal, mik vagyunk.
Por és hamu vagyunk.
Emlékeink szétesnek, mint a régi szövetek.
Össze tudod még rakni a Margitszigetet?...
Már minden csak dirib-darab, szilánk, avitt kacat.
A halottnak szakálla nőtt, a neved számadat.
Nyelvünk is foszlik, szakadoz és a drága szavak
Elporlanak, elszáradnak a szájpadat alatt.
A „pillangó”, a „gyöngy”, a „szív” – már nem az, ami volt,
Amikor a költő még egy család nyelvén dalolt,
És megértették, ahogy a dajkaéneket
A szunnyadó, nyugós gyerek álmában érti meg.
Szívverésünk titkos beszéd, álmunk zsványoké,
A gyerekek Toldi-t olvasol, és azt feleli: oké.

A pap már spanyolul morogja koporsónk felett:
„A halál gyötrelmei körülvettek engemet!...”
Az ohioi bányában megbicsaklik kezed,
A csákány koppan, és lehull nevedről az ékezet.
A tyrrheni tenger zúgni kezd, s hallod Babits szavát,
Krúdy hárfája zengi át az ausztrál éjszakát.
Még szólnak és üzennek ők, mély szellemhangokon,
A tested is emlékezik, mint távoli rokon.
Még felkiáltasz: „Az nem lehet, hogy oly szent akarat...”
De már tudod! Igen, lehet... És fejtetted a vasat
Thüringiában. Posta nincs. Nem mernek írni már.
Minden katorga jeltelen, halottért sírni kár.
A konzul gumit rág, zabos, törli pápaszemét,
Látnivaló, untatja a sok okmány és pecsét. –
Havi ezret kap és kocsit. A mistress s a baby
Fényképe áll az asztalán. Ki volt neki Ady?
Mi volt egy nép? Mi ezer év? Költészet és zene?
Arany szava?... Rippli színe? Bartók vad szelleme?
„Az nem lehet, hogy annyi szív...” Maradj nyugodt. Lehet.
Nagyhatalmak cserélnek majd hosszú üzenetet.
Te hallgass és figyelj. Tudjad, már él a kis sakál,
Mely afrikai sírodon tíz körmével kapál.
Már sarjad a vadkaktusz is, mely elfedi neved
A mexikói fejfán, hogy ne is keressenek.
Még azt hiszed, élsz?... Valahol?... És ha máshol nem is,
Testvéreid szívében élsz?... Nem, rossz álom ez is.
Még hallod a hörgő panaszt: „Testvért testvér elad”
Egy hang aléltan közbeszól: „Ne szóljon ajakad...”
Egy másik nyög: „Nehogy, ki távol sír e nemzetem...”
Még egy hörög: „Megutálni is kénytelen legyen.”
Hát így. Keep smiling. És ne kérdjed senkitől: miért?
Vagy: „Rosszabb voltam, mint ezek?...” Magyar voltál, ezért.
És észrt voltál, litván, román... Most hallgass és fizess.
Elmúltak az aztékok is. Majd csak lesz, ami lesz.
Egyszer kiás egy nagy tudós, mint avar lófejet,
A rádióaktív hamu mindent betemet.
Túrd, hogy már nem vagy ember 'ott', csak osztályidegen,
Túrd, hogy már nem vagy ember 'itt', csak szám egy képleten,
Túrd, hogy az Isten túrja ezt, s a vad, tajtékos ég
Nem küld villámot gyújtani, hasznos a bölcsesség.
Mosolyogj, mikor a pribék kitépi nyelvedet,
Köszönd a koporsóban is, ha van, ki eltemet.
Őrizd eszelősen néhány jelződet, álmodat,

Ne mukkanj, amikor a boss megszámlolja fogad.
Szorongasd még a bugyrodát, rongyaidat, szegény
Emlékeid: egy hajfürtöt, fényképet, költeményt –
Mert ez maradt. Zsugorian még számbaveheded
A Mikó utca gesztenyefáit, mind a hetet,
És Jenő nem adta vissza a Shelley-kötetet,
És már nincs, akinek a hóhér eladja a kötelet,
És elszáradnak idegeink, elapad vérünk, agyunk,
Látjátok feleim szem'tekkel, mik vagyunk?
Íme, por és hamu vagyunk.

(Posillipo, 1950)

Összehasonlító elemzés

Hasonlítsa össze Janus Pannonius *Búcsú Váradtól* és Berzsenyi Dániel *Búcsúzás Kemenes-Aljától* című versét abból a szempontból, hogy a búcsúzás motívuma miként kapcsolódik össze az elégia műfaji sajátosságaival a két műben!

Búcsú Váradtól

Még mély hó települ a téli földre,
Erdőn, mely csak a zöld levélre büszke,
Szürke suly a ködös fagy zúzmarája,
S el kell hagyni a szép Körös vidékét,
És sietni Dunának felé, urunkhoz.
Hajrá, fogyjon az út, társak, siessünk!

Nem tart vissza folyó s az ingovány sem,
Mert fagy fogja hideg vizét keményen.
Hol nemrég evezett a föld lakója
S félt, – most hetyke bizalmu, fűrgé lábbal,
Megmeredt habokat fitymálva, lépked.
Hajrá, fogyjon az út, társak, siessünk!

Nem siklik soha úgy a lenge csónak
Jó sodrásban, erős lapát-csapástól,
Még akkor se, ha fodrozó Zephyrus
Bíborszínűre festi át a tengert,
Mint ahogy lovaink a szánt repítik.
Hajrá, fogyjon az út, társak, siessünk!

Hőforrás-vizeink, az isten áldjon,
Itt nem ront levegőt a kén-lehellet,
Jó timsó vegyül itt a tiszta vízbe,
Mely gyógyítja szemed, ha fáj, s ha gyenge,
És nem sérti orrodát szagával.
Hajrá, fogyjon az út, társak, siessünk!

Könyvtár, ég veled, itt a búcsuóra,
Híres könyvei drága régieknek,
Már Phoebus Patarát elhagyta, s itt él;
Költők isteni pártfogói, Múzsák
Többé nem szeretik Castaliát már.
Hajrá, fogyjon az út, társak, siessünk!

Isten áldjon, aranyba vont királyok,
Kiknek még a gonosz tűzvész sem ártott,
Sem roppanva dülő fal omladéká,
Míg tűz-láng dühe pusztított a várban,
S a szürke pernye repült a kormos égre.
Hajrá, fogyjon az út, társak, siessünk!

S rőt fegyvert viselő lovas királyunk,
Hős, ki bárdot emelsz a jobbkezeden
– Márványoszlopokon pihenve egykor
bő nektárt veritékezett a tested –
utunkban, te, nemes lovag, segíts meg.
Hajrá, fogyjon az út, társak, siessünk!
(1451, Áprily Lajos fordítása)

Búcsúzás Kemenes-Aljától

Messze setétedik már a Ság teteje,
Ezentúl elrejt a Bakony erdeje,
Szülőföldem, képedet:
Megállok még egyszer, s reád visszanezék.
Ti kékellő halmok! gyönyörű vidékek!
Vegyétek bús könnyemet.

Ti láttátok az én bölcsőmnek ringását
S ácsorgó ajakam első mosolygását
Szülém forró kebelén;
Ti láttátok a víg gyermek játékeit,
A serdülő ifjú örömit, gondjait,
Éltem vidám reggelén.

Mélyen illetődve búcsúzom tőletek;
Elmégyek: de szívem ott marad véletek
A szerelem láncain.
Hímezze bár útam thessali virulmány,
Koszorúzza fejem legdicsebb ragyogvány
A szerencse karjain;

Bánatos érzéssel nézek vissza rátok,
Ti szelíd szerelmek s vidám nyájasságok
Örömmel tölt órái!
Nem ad vissza nékem már semmi titeket!
Evezzem bár körül a mély tengereket,
Mint Magellán gályái.

Oh, gyakran a szívnek édes ösztöneit
S tárgyaihoz vonzó rózsaköteleit
Egy tündér kép elvágja!
A szilaj vágyások gigászi harcait,
E bujdosó csillag ezer orkánjait
Bévont szemünk nem látja.

Hív szívünk csendesebb intésit nem halljuk,
Az előttünk nyíló rózsát letapodjuk,
Messzebb járnak szemünk;
Bámulva kergetjük álmunk tarka képét,
Örökre elvesztjük gyakran éltünk szépét,
S későn hullnak könnyeink.

(1804)